

THE EUROPEAN UNION'S BLACK SEA REGION POLICY

AVRUPA BİRLİĞİ'NİN KARADENİZ BÖLGESİ POLİTİKASI

ПОЛИТИКА ЕВРОСОЮЗА К ЧЕРНОМОРСКОМУ РЕГИОНУ

Yrd. Doç. Dr. Haydar EFE*

Özet

Bulgaristan ve Romanya'nın AB'ye girmesinden sonra, Karadeniz Bölgesi Avrupa Birliği için daha önemli hale geldi. İlk olarak, Avrupa Birliği Karadeniz Bölgesi'nde istikrar ve güvenliğe çok önem vermektedir. Çünkü bu bölgede terörizm, organize suçlar, "Dondurulmuş Çatışmalar", yasadışı göç gibi pek çok güvenlik sorunu vardır.

Öte yandan, bu bölgedeki enerji ve ulaşım yolları AB'nin enerji güvenliği açısından çok önemlidir. Bundan başka, Avrupa Birliği ile bölge ülkeleri arasında önemli ticari ve ekonomik ilişkiler vardır. AB bölge ülkelerini siyasi ve ekonomik reformlarını gerçekleştirme çabalarında onları desteklemekte ve ekonomik kalkınma çabalarına destek olmaktadır. Bu kapsamda, "Avrupa Komşuluk Politikası", "Karadeniz Sinerjisi" ve "Doğu Ortaklığı" AB'nin Karadeniz Bölgesi'ne yönelik politikalarında en önemli araçlardır.

Anahtar Sözcükler: Avrupa Birliği, Karadeniz Bölgesi, Karadeniz Sinerjisi, Doğu Ortaklığı

Abstract

After accession of Romania and Bulgaria to the EU in 2007, the Black Sea region has become more important for the European Union. First of all, the European Union attaches much importance to stability and security in the Black Sea region. Because, there are many security problems which could easily affect the European Union such as terrorism, organized crime, "Frozen Conflicts" and illegal migration in this region.

On the other hand, energy and transportation routes in this region are very important for the EU's energy security. Furthermore, there are important trade and economic relations between the European Union and the countries of the region. The EU supports to the countries of the region in their efforts making economic and political reforms and provides supports to their economic development efforts. In this context, "European Neighbourhood Policy", "Black Sea Synergy" Programme and "Eastern Partnership" are most important instruments in the EU's policies towards the Black Sea region

Key words: European Union, Black Sea region, Black Sea Synergy, Eastern Partnership

РЕЗЮМЕ

После вступления Болгарии и Румынии в ЕС, черноморский регион приобрёл особое значение для Европейского Союза. Впервые для ЕС безопасность и стабилизация в черноморском регионе стал важнейшим фактором. Этот регион для ЕС является источником опасения на пути предотвращения организованной преступности и распространения терроризма. С другой стороны, он для ЕС значительный терминал энергоносителей и транспортирований.

ЕС важный партнёр государств черноморского региона в сферах экономики и торговли, он поддерживает их на пути развития демократических и экономических реформ. В рамках этого проекта в 2007 году по инициативе ЕС началась программа “Черноморское синержи” и в итоге ЕС принял план “Восточное партнёрство” для поддержания близких политических и экономических связей со странами черноморского региона.

Ключевые слова: Европейский Союз, черноморский регион, черноморское синержи, восточное партнёрство

Giriş

Karadeniz Bölgesi, Balkanlardan Kafkaslara ve Ukrayna'dan Anadolu'ya kadar uzanan bölge olarak tanımlanmaktadır (King,2009:2). Bu bölgede Türkiye, Bulgaristan, Romanya, Ukrayna, Rusya ve Gürcistan Karadeniz'e kıyıdaş devletlerdir. Karadeniz'e kıyısı olmayan Azerbaycan, Ermenistan, Moldova ve Yunanistan ise bölgeyle olan yakın tarihsel, ekonomik, kültürel ve siyasi bağları ve bölgeye olan yakınlıkları nedeniyle bölgeye ait kabul edilmektedirler (European Commission, Black Sea Synergy Initiative, 2007). Bölgenin bir diğer önemli özelliği de “politik, ekonomik ve kültürel olarak ve ülkelerin biçimleri ve boyutları bakımından” heterojen olmasıdır. Şöyleki, bu bölgenin “onu bölen denizden başka çok az ortak şey olan” bir bölge olduğu söylenir(Emerson,2008:257).

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte pek çok yeni devletin ortaya çıktığı Karadeniz Bölgesi, Avrasya doğu-batı ve kuzey-güney ticaret ve enerji yollarının kesişim noktası üzerinde önemli bir transit bölge olarak, günümüzde büyük güçlerin dikkatlerinin üzerinde yoğunlaştığı önemli bir bölgedir(King,2009:5).

1990'ların başından beri bölge ülkeleriyle temasa geçen Avrupa Birliği, özellikle TACIS programıyla, bölgenin ekonomik ve siyasi dönüşümünü sağlayacak pek çok projeye destek olmuştur. AB'nin 2007 yılındaki son genişleme dalgasıyla Karadeniz'e kıyısı bulunan iki devlet olan Bulgaristan ve Romanya'yı içine alması sonrasında, Avrupa Birliği'ne iyice yaklaşan bölgenin AB ile artan karşılıklı ekonomik ve siyasi ilişkileri Avrupa'nın bölgeye olan ilgisini artıran diğer bir önemli gelişmedir.

Günümüzde, Avrupa Birliği, Karadeniz Bölgesindeki komşularının istikrar ve güvenliği ile daha yakından ilgilenmektedir. Çünkü, bu bölgede oluşan herhangi bir istikrarsızlık, söz konusu bölgeyle komşu ve sınırdaş olması itibarıyla Avrupa Birliği'ni yi doğrudan etkilemektedir. Heterojen ve pek çok bakımdan farklı olan bu bölgenin nadir benzerliklerinden birisi, bölgedeki devletlerin büyük çoğunluğunun AB'ye üye olmak yada AB ile daha sıkı bağlar kurmak istemesidir.

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden hemen sonra 1990'ların başından beri bölge ülkeleriyle ilişkilerini artırarak devam ettiren Avrupa Birliği, 90'lı yıllar boyunca bölge

ülkelerinin demokrasiye ve serbest piyasa ekonomisine geçişini sağlamak için oluşturulan TACIS programı kapsamında teknik yardımlar yapmıştır.

Günümüzde ise Hendelson ve Weaver''ın ifade ettikleri gibi Avrupa Birliği, Karadeniz Bölgesi ile tekli ilişki yerine çoklu resmi ilişkilere sahiptir. Bu kapsamda, Birlik, pek çok politikayı aynı anda uygulamakta ve güvenlik, çatışma önleme, demokrasi, insan hakları, ekonomik işbirliği, enerji gibi konulara öncelik vermektedir (Henderson and Weaver,2010:1).

AB'nin Karadeniz Bölgesi'ne yönelik politikaları içinde "Avrupa Komşuluk Politikası"(2004)," Karadeniz Sinerjisi"(2007) "Doğu Komşuluğu"(2009) politikaları öne çıkmaktadır. Bu sayılan girişimlerle AB, bölgede demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını daha fazla teşvik etmekte; bölgedeki istikrar ve güvenliği sağlamaya yönelik çabaları desteklemekte, ekonomik ve ticari işbirliğini artırarak bölgenin kalkınmasına ve refahına katkıda bulunmaktadır.

Karadeniz Bölgesi'nin AB için Önemi ve AB'nin Bölgedeki Çıkarları

Doğal kaynaklar bakımından zengin ve stratejik olarak Avrupa, Orta Asya ve Orta Doğu'nun kesişme noktasında konumlanan Karadeniz Bölgesi, aynı zamanda, Avrupa'ya kadar uzatılması planlanan enerji ve ulaşım hatlarıyla Avrupa Birliği açısından kilit bir bölgedir. Öte yandan, fırsatlar kadar sorunlarıyla da Avrupa'ya yakınlaşan bu bölge, terörizm, organize suçlar, yasadışı göç ve dondurulmuş çatışmalar gibi pek çok sorunla boğuşmaktadır. Bölgenin varolan bu sorunlarının AB'yi de doğrudan etkileyebileceği düşünüldüğünde bu bölgenin yukarıda sayılan sorunlarının çözümü "ilgili ülkelerin vatandaşlarının yararına olmasının yanı sıra tüm Avrupa'daki refah, istikrar ve güvenliğe de katkı yapacaktır" (European Commission, Black Sea Synergy Initiative, 2007).

Karadeniz Bölgesi bir enerji koridoru olarak AB'nin enerji güvenliğini sağlamasına çok değerli katkılarda bulunabilir. Üstelik bölge ülkeleri de, AB gibi enerji arzını çeşitlendirme ve Rusya'ya olan bağımlılıklarını azaltmak amacındadırlar. "AB, yalnız bu bölgenin enerji ihracat altyapısını AB'ye bağlanmasıyla ilgilenmez, aynı zamanda ortak yönetim yapıları yoluyla bölgenin siyasi ve ekonomik olarak AB'ye bağlanmasıyla da ilgilenir"(Mangott and Westphal, 2008,154).

AB, Karadeniz Bölgesi'nde ilk olarak demokrasiyi desteklemeye yönelik olarak serbest ve adil seçimler yapılmasına ikinci olarak da sivil toplumun inşa edilmesine çalışmaktadır. Devlet kurumlarının işlerliğini sağlama da bir başka amaçtır (Cornell ve Jonsson,2008:239). Ayrıca, AB'nin son genişlemesi bölgedeki dondurulmuş çatışmaları da AB'nin kapaısına getirmiştir. Bu kapsamda Karadeniz Bölgesi'nde istikrarı sağlamak AB'nin bölgeye yönelik önemli önceliklerinden biridir (Cornell et al,2006:6).

Bölgedeki her ülkeyi bir şekilde ilgilendiren dondurulmuş çatışmaların bulunması Avrupa kıtasındaki istikrarı da olumsuz etkilemektedir. Transdinyester Çatışması, Rusya ile Gürcistan arasında Abhazy ve Güney Osetya Çatışması ve Azerbaycan ve Ermenistan arasında Dağlık Karabağ Çatışması bölgedeki ekonomik ve siyasi işbirliğini olumsuz etkilemektedir (Emerson,2008:258). Shelest'e göre, demokrasi, barış, istikrar ve güvenliği sağlama amacı AB'nin yakınındaki bütün bölgeler için geçerliyse de AB'nin doğu kanadında bulunan bu bölge için bu "daha acil" bir konudur. Transdinyester, Abhazy, Güney Osetya ve Dağlık Karabağ sorunlarının hiçbirine çözüm bulunamamıştır ve bu çatışmalar bölgede terörizm,yasadışı göç ve suç oranlarını artırmaktadır. Bu kapsamda Avrupa Birliği bölgede arabulucu olarak önemli roller oynayabilir (Shelest,2012). Ancak, söz konusu çatışmalara çözüm bulma çabalarına katılma konusunda pek istekli

davranmayan Avrupa Birliği, dondurulmuş çatışmaların AB sınırına en yakın olanı Transdinyester Çatışması'na müdahil olmuştur. Bu kapsamda, Moldova, Transdinyester, AGİT, Rusya ve AB ve ABD'den oluşan "5+2 formatındaki görüşmelere katılmaktadır(www.ikv.org.tr, 2012). Bu durum, Avrupa Birliği'nin bölgedeki diğer dondurulmuş çatışmaların çözümüne de katkı sunması beklentilerini artırmaktadır.

Avrupa Birliği askeri güvenlikle ilgilenmekten çok, yasadışı göç, insan ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi sorunlarla mücadeleyi Karadeniz Bölgesi'ndeki öncelikli görevi olarak belirlemiştir(Cornell et al,2006:60-61).

Öteyandan, Karadeniz Bölgesi'nde Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkan bütün devletlerde şeffaf yönetim, rüşvet ve politik istikrarsızlık gibi pek sorun mevcuttur. vardır. Politik istikrarsızlık ve yönetim zafiyeti, tıpkı Dondurulmuş çatışmalar gibi bölgedeki ticari ve ekonomik ilişkileri ve sürdürülebilir kalkınmayı engelediği gibi Karadeniz Bölgesi'ndeki devletler arasındaki işbirliğini de zorlaştırmaktadır (Fischer, 2009: 337).

Cornell'e göre, Avrupa Birliği, günümüzde Karadeniz Bölgesi'ne yönelik üç tür stratejisi vardır. Bunları, AB üyeliği bu kapsamda Türkiye ile Birliđe katılım müzakereleri yapılmaktadır (Çok etkili bir politika olmakla birlikte genişleme politikasının da sınırları vardır. Romanya ve Bulgaristan'ın üyeliği sonrasında AB kısa vadede bölge ülkelerini Birliđe almak istememektedir); Avrupa Komşuluk Politikası ve Rusya ile stratejik ortaklık kapsamında ikili olarak anlaşılan 'Dört Ortak Alan' (çevresel ve ekonomik sorunlar; özgürlük, güvenlik ve adalet; araştırma, eğitim ve dış güvenlik) şeklinde sıralamak mümkündür (Cornell et al,2006:113). 2007'deki genişleme sonrasında genişleme yorgunu olan Avrupa Birliği, bölge ülkelerinin kısa ve orta vadede AB'ye üye olmalarını istememektedir. Ancak bu politika bir takım sorunları ve düş kırıklıklarını beraberinde getirmektedir. Gürcistan, Moldova ve Ukrayna gibi ülkeler kendilerine Avrupa Birliği tarafından bir "üyelik perspektifi" verilmemesinden dolayı hayal kırıklığına uğramışlardır. Özellikle, Gürcistan, AB'ye üyelik konusunda en çok çaba harcayan ülkelerden biridir. Emerson, bölgedeki devletlerin demokrasiye ve serbest piyasa ekonomisine dönüşümlerinin tam olarak sağlanması için AB'nin "üyelik" teşviğinin olmamasını Avrupa Komşuluk Politikası'nın ciddi bir handikapı olarak görmektedir (Emerson,2008:258).

Birlik üyeliğine aday ve katılım müzakerleri yapan Türkiye, Avrupa Birliği'nin Karadeniz Bölgesine yönelik politikalarında AB'nin en önemli yardımcısıdır. Zira, AB'nin bölgeye yönelik demokrasi, insan hakları, güvenlik ve istikrar, bölgenin ekonomik kalkınması ve ekonomik ve ticari işbirliğinin artırılması gibi amaçları aynı zamanda Türkiye tarafından da paylaşılmaktadır. Bu kapsamda, AB bölge istikrarına ve işbirliğine önem veren Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün (KEİÖ) kurulmasına öncülük eden Türkiye ile işbirliğine özel önem vermelidir.

Günümüzde Avrupa Birliği, bölgesel işbirliği ve entegrasyonu Karadeniz Bölgesi'ndeki istikrar, demokratikleşme ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı sağlamak için bir araç olarak görmektedir(Fischer,2009:341). Dolayısıyla Avrupa Birliği, çeşitli işbirliği programları yoluyla Karadeniz Bölgesinde demokratik ve ekonomik reformları teşvik etmekte; bölgenin istikrar ve kalkınmasını desteklemektedir (European Commission, Black Sea Synergy Initiative, 2007). Bu kapsamda, AB'nin Karadeniz Bölgesi politikası içinde INOGATE (Avrupa'ya Devletler arası Petrol ve Gas Nakli) programı, TRACECA (Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaştırma Koridoru), ulaştırma üzerine Karadeniz PETrA (Pan-

Avrupa Ulaşım Alanı) programları ve DANBLAS (Tuna-Karadeniz Çevre Görev Gücü) girişimlerinin geliştirilmesi çok önemlidir (Mecar, et al,2011).

Avrupa Komşuluk Politikası ve Karadeniz Bölgesi

Genişleme politikasının sınırlarına dayanması üzerine Birlik, 2003 yılında kısa vadede üyeliğe almayacağı ülkelere yönelik Avrupa Komşuluk Politikası'nı (AKP) geliştirdi. Avrupa Komşuluk Politikası'nı geliştirmede Avrupa Birliği'nin temel amacı AB'nin genişleme sürecine kabul edilmeyen ülkelere yardım ederek, Birliğin çevresinde demokratik istikrarlı ve müreffeh ülkeler halkası oluşturmaktır. Bu politika ile Avrupa Birliği, komşu ülkelerin istikrar, güvenlik ve ekonomik kalkınmalarını desteklemektedir. Karadeniz Bölgesi'ndeki devletlerden Ukrayna, Moldova, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan, bu politika kapsamında iken, Rusya ile AB'ye üyelik müzakereleri devam eden Türkiye üye değildir.

Avrupa entegrasyonunun yalnızca üyelikle sona ermemesi gerektiğini düşünen AB, Avrupa Komşuluk Politikası ile bölge ülkelerini Avrupa-Atlantik yapılarına entegre ederek Rusya'nın etkisinden kurtarmayı amaçlamaktadır(Kempe,2008:4). Ancak, Avrupa Birliği bu amaçlarını gerçekleştirmek için Karadeniz ülkeleriyle ilişkilerinde INOGATE, TRACECA ve PETRA gibi mevcut çok taraflı işbirliği girişimlerini geliştirmeli ve bunların yanı sıra yeni girişimlerde de bulunmalıdır.

Cornell ve Jonsson'un ifade ettikleri gibi, varolan ilişkilerin ötesine geçerek daha derin bir siyasi ilişki ve ekonomik entegrasyon öneren AKP, demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü, iyi yönetim, piyasa ekonomisi ilkeleri ve sürdürülebilir kalkınma gibi konuları öncelik olarak alan bir "ayrıcılık bir ilişki" amaçlamaktadır(Cornell ve Jonsson, 2006:24).

Son dönemde Avrupa Komşuluk Politikası'nda değişikliğe giden AB, AKP üyelerini reformlarını yapmaya daha fazla teşvik etmek için "ne kadar çok reform o kadar çok destek" ilkesini benimseyerek yukarıda sayılan hedefleri gerçekleştirmede bölge ülkeleri içinde daha gayretli olan ülkelere daha fazla yardım yapmayı kararlaştırarak üye ülkeleri reformlar konusunda daha fazla teşvik etmektedir (www.ikv.org.tr , 2012)

"Karadeniz Sinerjisi"nin Bölge Açısından Önemi

Ulaştırma, enerji, çevre, deniz yönetimi, balıkçılık, göç, organize suçlarla mücadele, bilgi toplumu ve kültürel işbirliği gibi alanlardaki bir dizi somut girişim ile "Karadeniz Sinerjisi" programını geliştiren Avrupa Birliği, demokratik ve ekonomik reformları özendirmek, istikrarı desteklemek, kalkınmayı teşvik etmek; sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerini desteklemek ve bölgedeki çatışmaların çözümünü mümkün kılacak bir ortam yaratmak amaçındadır (Black Sea Synergy, <http://ec.europa.eu>, 2010). Bu kapsamda, Karadeniz Sinerjisi'nin temel amacı Karadeniz Bölgesi'nde ve bölge ile Avrupa Birliği arasında işbirliğini geliştirmektir. Sinerji, ulaşım, enerji ve iletişim altyapısının geliştirilmesini ve birbirine bağlanmasını amaçlamaktadır. "Sinerji, enerji üreticileri, tüketiciler ve transit ülkeler arasındaki enerji kaynaklarına ve piyasalara adil girişi garanti etmek ve enerji güvenliğini ve çevresel sürdürülebilirliği artırmayı amaçlayan diyalogu da teşvik etmektedir" (Joint Statement of Ministers of foreign affairs of the EU and of the Wider Black Sea Area,<http://ec.europa.eu>).

Karadeniz Sinerjisi, aynı zamanda, Avrupa Komşuluk Politikası'ndan ve bölge ülkeleriyle ilişkilerde uygulanan diğer AB politikalarından yararlanmakta, Karadeniz denizcilik politikaları üzerine diyalogu güçlendirmekte ve bölgesel balıkçılık yönetim

işbirliği çabalarına destek olmaktadır. Ayrıca, bölgede oluşabilecek felaketlerin önlenmesi ve yönetiminde, su kalitesinin iklim değişimi ile mücadelede işbirliği yeteneklerini geliştirmek için bir çerçeve de sağlamaktadır. Bu kapsamda, “Karadeniz bölgesel işbirliğine AB’nin artan ilgisi istihdam ve sosyal işlerin yanı sıra ticaret, bilim ve teknoloji, araştırma, kültür ve eğitim alanlarında da bölge ülkelerinin yararına olacaktır”(Joint Statement of Ministers of foreign affairs of the EU and of the Wider Black Sea Area, <http://ec.europa.eu>).

Karadeniz bölgesinde bölgesel seviyede koordine eylem gerektiren önemli konular vardır. Bunlar enerji, ulaşım, çevre, dolaşım ve güvenlik gibi önemli sektörlerdir. Bölgedeki gelişmiş bölgesel işbirliği doğrudan uzun süreli çatışmaları çözme de bölge devletleri arasında daha fazla karşılıklı güven ortamı oluşmasına katkıda bulunabilir (Joint Statement of Ministers of foreign affairs of the EU and of the Wider Black Sea Area, <http://ec.europa.eu>).

2004’den şimdiye kadar Moldova, Ukrayna ve üç Güney Kafkas ülkesi ile “bütünüyle ikili faaliyetler çerçevesinde inşa edilen Avrupa Komşuluk Politikası’nın Doğu bölümüne çok taraflı bölgesel bir boyut katan” (Emerson,2008:254) Karadeniz Sinerjisi, “demokrasi, insan hakları ve iyi yönetim, güvenlik ve istikrar, dondurulmuş çatışmalar, ulaştırma, enerji, çevre, balıkçılık, denizcilik politikası, ticaret, araştırma ve eğitim altyapıları, bilim ve teknoloji ve bölgesel kalkınma gibi bir dizi öncelikli alanda varılması gereken kısa ve orta vadeli hedefler ortaya koymuştur (European Commission, Black Sea Synergy Initiative, 2007).

Öte yandan, Rusya’nın, Avrupa Komşuluk Politikası’nın dışında olduğunu, ancak Avrupa Komşuluk Politikası eylem planlarıyla bazı benzerlikler taşıyan dört ‘ortak alanların’ derinleştirilmesi için AB ile ikili bir programa sahip olduğunu yukarıda ifade etmiştik. Emerson’un belirttiği gibi Karadeniz Sinerjisi, Avrupa Birliği’ni hem Avrupa Komşuluk Politikası ülkeleri hemde Rusya ile daha fazla yakınlaştıracaktır. Şöyleki, Avrupa Birliği, Kuzey Boyutu işbirliğiyle Baltık Denizi bölgesinde Rusya ile işbirliği konusunda olumlu deneyimlerine sahiptir ve aynı gelişmeyi Karadenizde de istemektedir (Emerson,2008:254).

Avrupa Birliği’nin bölgeye yönelik politikasında en önemli araçlarından bir hiç kuşkusuz Avrupa Kafkasya Orta Asya Ulaştırma Koridoru (TRACECA) programıdır. Orta Asya’dan Avrupa’ya yol, demiryolu, havayolu ve deniz ulaştırma bağlantılarını konularında teknik yardım sağlayan TRACECA programı, başlangıçta bir Topluluk programı iken, 1999’dan beri hükümetlerarası yapılarla çok taraflı bir antlaşma tarafından düzenlenmiştir. Komisyon, TRACECA stratejisinin bölgesel ulaşımın geliştirilmesi için önemli bir temel oluşturacağını altını çizmektedir (European Commission, Black Sea Synergy Initiative, 2007).

Avrupa Birliği, Karadeniz Bölgesi’nde Türkiye öncülüğünde 1992 yılında kurulan ilk önemli örgüt olan ve tıpkı Avrupa Birliği gibi Karadeniz havzasının barış istikrar ve refah bölgesi olmasını amaçlayan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİÖ) ile olan ilişkilerine özel önem vermektedir. Bu kapsamda, 14 Şubat 2008’de Kiev’de ilk kez bir araya gelerek AB ile KEİÖ arasında karşılıklı işbirliğinin geliştirilmesi olanaklarını tartışan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü’ne (KEİÖ) üye Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Gürcistan, Yunanistan, Moldova, Romanya, Rusya Federasyonu, Sırbistan, Türkiye ve Ukrayna dışişleri bakanları, KEİÖ-AB etkileşiminin bütün Avrupa’nın ekonomik, bilimsel ve çevresel işbirliğinin ayrılmaz bir parçası olduğunu;

KEİÖ alanı içinde faaliyet gösteren uluslararası örgütler ve kurumlar arasında entegrasyon ve işbirliği çabalarını artırarak bölgede yeni bir sinerji yaratılabileceğinin altını çizmişlerdir (Declaration of Ministers of Foreign Affairs of Member states of the Organization of Black Sea Economic Cooperation on BSEC-EU enhanced relationship, www.mid.ru, 2008). Bu kapsamda, Avrupa Birliği ile KEİÖ üyeleri arasında ulaştırma, enerji ve ticaret gibi alanlarda işbirliğinin geliştirilmesi kararlaştırılmıştır(www.mfa.gov.tr ,2012)

Avrupa Birliği'nin Karadeniz Bölgesi'yle daha fazla ilgilenmesinin Karadeniz bölgesel işbirliği potansiyelini artırabileceği konusunda anlaşılan Avrupa Birliği ve Karadeniz Bölgesi ülkelerinin dışişleri bakanları, Avrupa Birliği'nin Karadeniz Sinerjisi girişimini de bu amaca ulaşmada önemli bir araç olarak gördüklerini ve Karadeniz Sinerjisi'nin birincil görevinin Karadeniz Bölgesi'nde ve bu bölge ile Avrupa Birliği arasında işbirliğinin geliştirilmesi olması konularında anlaştılar(Declaration of Ministers of Foreign Affairs of Member states of the Organization of Black Sea Economic Cooperation on BSEC-EU enhanced relationship, www.mid.ru, 2008).

Avrupa Komisyonu, Karadeniz Sinerjisi'nin, Avrupa Komşuluk Politikası, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile müzakere süreci ve Rusya Federasyonu ile Stratejik Ortaklığın tamamlayıcısı olduğunun altını çizmektedir. Komisyon, Karadeniz Sinerjisi'nin yürürlüğe girişinin birinci yılı dolayısıyla Konsey ve Avrupa Parlamentosu'na gönderdiği raporda yukarıda sayılan “çevre, denizcilik politikaları ve balıkçılık, enerji, ulaştırma, iletişim, güvenliğin geliştirilmesi; araştırma, bilim, eğitim altyapısı; istihdam ve sosyal işler; göç; ticaret; demokrasi, insan haklarına saygı; iyi yönetim; organize suçlarla mücadele ve dondurulmuş çatışmaların çözümü gibi önemli konularda ilerleme sağlamayı hedefleyen Karadeniz bölgesel işbirliğini desteklediğini yinelemiştir” (Communication from the Commission to the Council and the European Parliament Report on the First Year of Implementation of the Black Sea Synergy, <http://ec.europa.eu>, 2008).

Karadeniz Bölgesi'nde demokratik siyasi sistemlerin oluşmasının bölgede barış koşullarının oluşmasına katkıda bulunacağı ve bunun da Karadeniz Bölgesi'nde ve Avrupa'da ve siyasi istikrar ve ekonomik refahı beraberinde getireceği düşünülmektedir(Fischer,2009:339) Bu kapsamda Ferrero Waldner,Karadeniz Sinerjisi girişiminin bölgedeki dondurulmuş çatışmaların çözümü için uygun şartları yaratacağını ümit ettiklerini belirtmiştir(<http://www.euractiv.com>, 2007).

Avrupa Birliği'nin Bölgeye Yönelik Doğu Ortaklık Politikası

Doğu Avrupa ülkelerine yönelik, Rusya'yı da kapsayan, Avrupa kıtasının bütünleştirilmesine yol açacak kapsayıcı bir politikaya dayanan bir Avrupa yaklaşımına ihtiyaç duyan Avrupa Birliği, ortak kurallar ve standartlar alanının Doğu Avrupalı komşularına doğru genişlemesini amaçlamaktadır. Ancak, bu otomatikman bütün Avrupalı ülkelerin sonunda AB üyesi olacakları anlamına da gelmemektedir (Duleba and Bilcik,<http://fes.sk> ,2011).

Bu kapsamda, Avrupa Konseyi, Haziran 2008'de Komisyon'u “Doğu Ortaklığı” konusunda bir öneri hazırlamaya davet etti. Komisyon Doğu Ortaklığı için önerilerini içeren bir rapor hazırladı. 7 Mayıs 2009'da Prag Zirvesi'nde Avrupa Birliği, Birlik ile Karadeniz bölgesinin devletleri olan Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna arasında ekonomik ve siyasi ilişkilerin geliştirilmesini hedefleyen Doğu Ortaklığı girişimini başlattı (EU eyes greater influence in Black Sea region”, <http://www.euractiv.com>, 2010).

Doğu Komşuluğu, hem Avrupa Birliği'nin hemde Karadeniz Bölgesi'ndeki ortaklarının güvenliğine ve refahına katkıda bulunmakta ve demokratik ve piyasa yönelimli reformları desteklemekte ve ayrıca, demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı, azınlıkların korunması, piyasa ekonomisinin hakim kılınması ve sürdürülebilir kalkınma konularında da karşılıklı taahhütlere dayanmaktadır (Communication From the Commission to the European Parliament and the Council, Eastern Partnership, 2008).

Avrupa Komisyonu, Avrupa Birliği'nin doğu sınırlarında istikrar ve ekonomik kalkınmanın görülmesinde Avrupa Birliği'nin, hayati bir çıkarı olduğunun altını çizerek, Karadeniz Bölgesi ülkelerinin tümünün AB ile ilişkilerini geliştirmeye çabaladıklarını, bu nedenle, AB'nin Karadeniz bölgesine yönelik politikasının daha "açık ve pro aktif" olması gerektiğine vurgu yapmaktadır (Communication From the Commission to the European Parliament and the Council, Eastern Partnership, 2008).

AB'nin komşularıyla ilişkilerine yeni ve çok taraflı bir çerçeve getiren Doğu Komşuluk Politikası, Karadeniz Bölgesi'ndeki ortaklarının AB ile ikili ilişkilerinin geliştirilmesini de destekler; ortaklarının piyasa ekonomisine geçiş ve reformlar konularındaki deneyim ve bilgi paylaşımı için bir forum sağlar. Diğer yandan, Doğu Ortaklığı ile Karadeniz Sinerjisi ve bölgesel girişimler birbirini tamamlar (Communication From the Commission to the European Parliament and the Council, Eastern Partnership, 2008).

Avrupa Birliği, Doğu Komşuluğu'nu bölge ülkelerinin ekonomik ve sosyal modernizasyonuna ve bütün Avrupa kıtası ve Karadeniz Bölgesi'nin güvenlik ve istikrarına katkıda bulunacak ve Karadeniz Bölgesi'ndeki komşularının Avrupa Birliği'nin ortak değerlerini paylaşmalarına yardımcı olacak bir araç olarak görmektedir. Ancak, Rusya, Avrupa Birliği'nin Karadeniz Bölgesi'ndeki etki alanını genişletme doğrultusunda atılan yeni bir adım olarak gördüğü Doğu Ortaklığı konusunda AB ile anlaşmazlık içindedir (Duleba and Bilcik, <http://fes.sk>, 2011).

AB'nin Enerji Arz Kaynaklarını Çeşitlendirme Politikası ve Karadeniz Bölgesi

Enerji güvenliği, giderek Avrupa Birliği'nin en önemli önceliklerinden biri olmaya başlamıştır. Avrupa Birliği, enerji arz kaynaklarını çeşitlendirerek Birliğin ve ortaklarının enerji güvenliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, enerji ithalatı üzerine AB'nin en büyük ortağı olan ve AB'nin gazının %50'sini petrolünün %30'unu sağlayan Rusya'ya olan bağımlılığını azaltmak isteyen Avrupa Birliği'nin bu konudaki en yakın ortakları aynı dertten muzdarip olan Karadeniz Bölgesi'ndeki ülkelerdir.

Haziran 2006 da yaşanan Ukrayna-Rusya doğal gaz anlaşmazlığı, Avrupa Birliği'nin büyük bir bağımlılık ilişkisi içinde olduğu Rusya'ya olan güvenini sarsmış ve Avrupa Birliği'nin Rusya dışı enerji kaynaklarına yönelimini hızlandırmıştır (Savietz, 2009:95). Enerji arzını çeşitlendirmek, özellikle doğal gazda, Avrupa için çok önemlidir. Bu kapsamda Rusya, enerji kaynaklarına alternatif olacak önemli doğal gaz kaynakları Karadeniz Bölgesi'nde (Hazar Denizi'nde) mevcuttur. "Azerbaycan, Türkmenistan ve Kazakistan'daki petrol ve doğalgaz kaynakları Avrupa'nın gelecek enerji arzı için çok önemlidir ve Karadeniz Bölgesi'nin stratejik önemine katkıda bulunmaktadır" (Cornell et al, 2006:7).

Avrupa Birliği'nin enerji konusunda bölgeye yönelik önemli girişimi Avrupa'ya Devletlerarası Petrol ve Gaz Taşımacılığı (INOGATE) programıdır. INOGATE'in amacı Hazar Denizi ve Orta Asya bölgelerinin petrol ve gaz kaynaklarını Avrupa'ya ulaştırmaktır.

Dolayısıyla Avrupa'nın enerji güvenliği için kilit önemedir. Antlaşma, Rusya hariç Litvanya'nın yanı sıra Güneydoğu Avrupa devletleri, Karadeniz ve Hazar Denizi bölgelerinin ülkelerinin dahil olduğu 21 devlet tarafından imzalandı. Ancak, Avrupa'ya enerji arzı konusunda hakim konumunu devam ettirmek isteyen Rusya, Karadeniz bölgesindeki amaçları: AB'nin Orta Asya gazına erişimini engellemek ve Ukrayna'yı bypass edecek yeni boru hatları inşa etmek, Nabucco gibi AB boruhattı planlarının hayata geçmesini engellemektir(Mangott and Westphal, 2008,159).

Enerji konusunda Avrupa Birliği'nin diğer bir girişimi ise "Bakü Girişimi"dir. Avrupa Birliği ile Karadeniz ve Hazar Denizi kıyıdaş devletlerinin ve onların komşularının katılımıyla 2004 yılında Bakü'de başlatılan girişimin amacı söz konusu ülkelerin enerji pazarlarının Avrupa Birliği pazarına entegrasyonu ve Hazar enerji kaynaklarının Avrupa'ya taşınması girişimin amaçlarıdır.

Karadeniz Bölgesi AB enerji arzı güvenliği için üretim ve iletim alanı olarak stratejik önemedir. Bölge enerji arz çeşitlendirmesi için önemli bir potansiyel önerir ve bu nedenle AB'nin dış enerji politikasının önceliklerinden biridir. Enerji arz kaynaklarının çeşitlendirilmesi, AB'nin yanı sıra Karadeniz ülkelerinin de Rusya'ya olan bağımlılığını azaltacaktır. AB yeni enerji altyapısı inşa etme ve varolanları geliştirme yoluyla enerji istikrarını artırarak, Orta Asya ve Hazar Havzası enerji kaynaklarını Karadeniz Bölgesi vasıtasıyla Avrupa'ya ulaştırılması için bölgesel ortakları ile daha yakın bir işbirliğine girmelidir(European Commission, Black Sea Synergy Initiative, 2007).

AB'nin Orta Asya ve Hazar gazını ve petrolünü, Rusya sınırları dışından Azerbaycan ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşıyacak boru hatları planlamakta, Azerbaycan ve Türkmenistan gibi büyük enerji ihracatçısı ülkelerle uzun dönemli enerji alım antlaşmaları yapmaya çalışmaktadır. Bu kapsamda, Avrupa gaz arzını istikrarlı hale getirecek ve AB'nin Orta Asya ve Karadeniz ülkeleri ile ilişkilerini güçlendirecek olan Nabucco Projesi, eğer hayata geçerse, Türkmenistan enerji hatlarına bağlandığı zaman Azerbaycan, Türkmenistan ve Kazakistan gibi ülkelerin enerji güvenliğine de katkıda bulunacak, Rusya'ya olan bağımlılıkları azalacak ve AB ile entegrasyonları ve bağımsız davranabilme yeteneklerini artıracaktır. Ayrıca, önemli bir bölge ülkesi olan Türkiye'nin bölge ve Avrupa için bir enerji terminali olma amacına da katkıda bulunacaktır(Kuchins and Petersen, 2009:72).

Sonuç

AB'nin Karadeniz Bölgesi'ne yönelik politikasının temel amacı, Birliğin doğusunda demokratik, iyi yönetilen, istikrarlı ve müreffeh devletlerden oluşan bir ülkeler halkası oluşturmaktır. Bu nedenle, enerji arz kaynaklarını çeşitlendirmede, Bölge ülkelerinin en önemli ekonomik ve ticari ortağı olarak, bölgenin gelişen büyük pazar potansiyeline ihtiyaç duyması, Karadeniz Bölgesi'nde barış ve güvenliğin tesis edilmesi, bölgesel işbirliği ve bölgenin ekonomik olarak kalkınması, AB'nin bölge için temel politika hedeflerinden birkaçıdır. Avrupa Komşuluk Politikası, Doğu Ortaklığı ve Karadeniz Sinerjisi, Avrupa Birliği'nin bölgeye yönelik bu hedefleri gerçekleştirmesinde en önemli araçlarıdır.

Avrupa Birliği, bölgeye yönelik olarak geliştirdiği bu araçları etkin bir şekilde kullanarak bu ülkelerin serbest piyasa ekonomisine geçişine, demokratik devlet yapısına kavuşmalarına ve Avrupa Birliği ile entegrasyon çabalarına daha fazla destek olmalıdır. Ayrıca, bölgedeki çatışmalara çözüm bulma çabalarına daha etkin olarak katılmalıdır. Avrupa Birliği'nin bölgeyle daha fazla ilgilenmesi bölgenin barış, istikrarına ve refahına

katkıda bulunurken, istikrarlı ve müreffeh bir Karadeniz bölgesi hem AB'nin istikrar ve refahına hem de uluslararası ve barış ve güvenliğe katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

ASTROV Vasily and Peter Havlik, "Economic Development in the Wider Black Sea Region", The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives, (Ed. Daniel Hamilton and Gerhard Mangot) <http://www.ceps.be/book/wider-black-sea-region-21st-century-strategic-economic-and-energy-perspectives> , (Erişim 09.09.2011)

"Avrupa Komisyonu 2012 Yılı Avrupa Komşuluk Paketini Açıkladı", http://www.ikv.org.tr/images/upload/data/files/40-2012_komsuluk_politikasi_paketi.pdf (Erişim 14.09.2012)

Communication from the Commission to the Council and the European parliament Black sea synergy-A new regional cooperation initiative COM/2007/0160 final

CORNELL, Svante Anna Jonsson, Niklas Nilsson, Per Haggström, "The Wider Black sea Region: An Emerging Hub in European Security", Silk Road Paper December 2006, Central Asia-Caucasus Institute Silk Road Studies Program, http://www.silkroadstudies.org/new/docs/Silkroadpapers/0612Blacksea_P.pdf (Erişim, 02.11.2011)

CORNELL Svante and Anna Jonsson, "Expanding the European Area of Stability and Democracy to the Wider Black Sea Region", The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives, (Ed. Daniel Hamilton and Gerhard Mangot) ss.225-250 <http://www.ceps.be/book/wider-black-sea-region-21st-century-strategic-economic-and-energy-perspectives> , (Erişim 09.09.2011)

Communication From the Commission to the European Parliament and the Council, Eastern Partnership, SEC (2008) 2974, COM (2008) 823 final

Communication from the Commission to the Council and the European Parliament Report on the First Year of Implementation of the Black Sea Synergy, Brussels, 19.06.2008 COM (2008) 391 final

"Declaration of the Ministers of Foreign Affairs of the Member States of the Organization of the Black Sea Economic Cooperation on a BSEC-EU enhanced Relationship", (Special Meeting of the BSEC Council of Ministers of Foreign Affairs, Kyiv, 14 February 2008), <http://www.mid.ru> , (Erişim 30.10.2011)

DULEBA Alexander and Vladimir Bilcik, "Toward a Strategic Regional Framework for the EU Eastern Policy", Policy Paper, Bratislava 2010, <http://www.fes.sk> , (Erişim,09.09.2011)

EMERSON, Michael "The EU's New Black Sea Policy", The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives, (Ed. Daniel Hamilton and Gerhard Mangot) 2008, ss.253-276 <http://www.ceps.be/book/wider-black-sea-region-21st-century-strategic-economic-and-energy-perspectives> , (Erişim 09.09.2011)

"EU seeks stronger energy ties with Black Sea nations", 12 April 2007, <http://www.euractiv.com/energy/eu-seeks-stronger-energy-ties-black-sea-nations/article-163093> , (Cited on 05.05.2012)

“EU eyes greater influence in Black Sea region”, 25 February 2010, <http://www.euractiv.com/regional-policy/eu-eyes-greater-influence-black-sea-region-news-283987> ,(Cited on 01.06.2012)

FISCHER, Sabine “The European Union and security in the Black Sea region after the Georgia Crisis”, Southeast European and Black Sea Studies, Vol.9, No.3, September 2009 ss.333-349

HENDERSON, Karen, Carol Weaver, The Black Sea Region and EU Policy: The Challenge of Divergent Agendas, Ashgate Publishing 2010 http://books.google.com.tr/books?id=U30skV5UTaoC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#V=onepage&q&f=false (Erişim 01.01.2012)

Joint Statement of the Ministers of Foreign Affairs of the Countries of the European Union and of the Wider Black Sea Area, http://www.eeas.europa.eu/blacksea/doc/joint_statement_blacksea_en.pdf (Erişim 30.10.2011)

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü, <http://mfa.gov.tr/Karadeniz-ekonomik-isbirligi-orgutu-kei.tr.mfa> , (Erişim14.09.2012)

KEMPE Iris, “The EU and its Neighbours: In Search of New Forms of Partnership”, International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs Vol. XVII, No. 4/2008, ss. 3-19

KING, Charles “ The Wider Black Sea Region in the Twenty First Century”, The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives, (Ed. Daniel Hamilton and Gerhard Mangot) ss.1-19 <http://www.ceps.be/book/wider-black-sea-region-21st-century-strategic-economic-and-energy-perspectives> , (Erişim 09.09.2011)

KUCHİNS Andrew C. and Alexandros Petersen “Turkey, Russia, The Black Sea, The Caucasus and Central Asia” Turkey’s evolving Dynamics Strategic Choices for US- Turkey Relations (Director: Stephen J.Flanagan) ss. 61-72 http://csis.org/files/media/isis/pubs/090408_flanagan_turkeyreport_web.pdf (Erişim 03.03.2011)

MANGOTT Gerhard and Kirsten Westphal “The Relevance of the Wider Black Sea Region to EU and Russian Energy Issues”, The Wider Black Sea Region in the 21st Century: Strategic, Economic and Energy Perspectives, (Ed. Daniel Hamilton and Gerhard Mangot) ss.147-176 <http://www.ceps.be/book/wider-black-sea-region-21st-century-strategic-economic-and-energy-perspectives> , (Erişim 09.09.2011)

MECAR, Miroslav, Marcel KORDOS and Nad’a STEFKOVA, “EU and Black Sea Regional Cooperation: Current Prospects of BSEC”, <http://www.mfa.gov.tr/eu-and-black-sea-regional-cooperation-current-prospects-of-bsec-.tr.mfa> (Cited on 28.10.2011)

SHELEST, Hanna “ The Black Sea Region and the European Union Enlargement”, http://niss.academia.edu/HannaShelest/Paper/336262/The_Black_Sea_Region_and_the_European_Union_Enlargement (Cited on 06.06.2012)